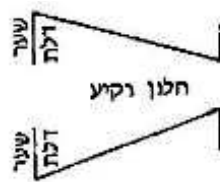
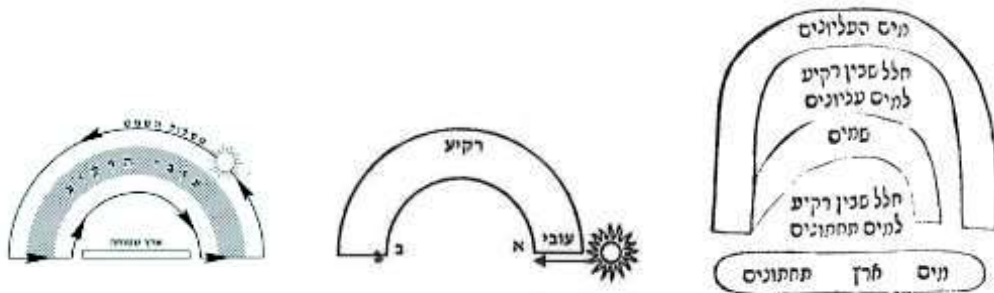

אע"פ שגוף החמה כבר לא נראה (ובלילה, לחלק מהדעות¹⁷⁵, החמה נמצאת למעלה מן הרקיע¹⁷⁶).

שרטוט של צורת חלוני הרקיע בהן החמה עוברת, מתוך פירושי סידור התפילה לרוקח (מן הראשונים) על ברכת המעריב ערבים, לאחר שהוא מבאר כיצד החמה עוברת בהם.

התמונה העולה מכל המקורות הללו, בשינויים קלים כמובן, מתוארת בשרטוטים שהובאו ביפה תואר¹⁷⁷ (מימין), בגמרא של הרב שטיינזלץ (באמצע), וכן כאחת האפשרויות¹⁷⁸ בספר צבא השמיים¹⁷⁹ (משמאל):

¹⁷⁵ דעת חכמי ישראל פסחים צד; ובפשטות נדחתה שם. אך יש שהחזיקו בדעה זו – הגמרא בבבא בתרא כה:

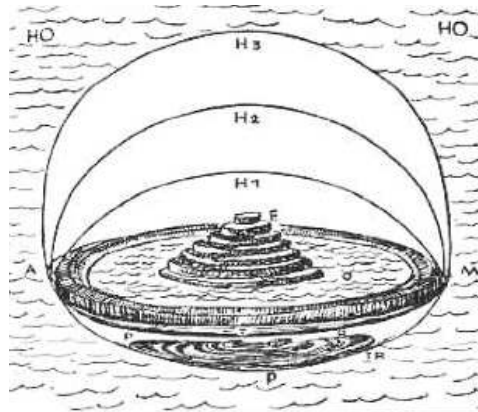
¹⁷⁶ לגבי השאלה המתבקשת מה הביאם לסבור שבליילה החמה למעלה מן הרקיע ולא למטה מן הקרקע, מסתבר שביסוד העניין עמדה הבעיה האם יש בכלל מקום פנוי מתחת לקרקע. רמז לבעיה זו נמצא בדעה, שלא מפורשת בגמרא, שבליילה החמה עוברת בתוך מחילה בארץ (חכמים במדרש הלל (נקרא גם: ספר המעשים) ד"ה הללו עבדי ה', הובא באספקלריא ערך שמש).

¹⁷⁷ על בראשית רבה פרשה ב סי' ו ד"ה ולא. איור זה נמצא בכל הדפוסים: ונציה שנ"ז (דפוס ראשון) ובמדורות הצילום שלו (פירא תנ"ב, ירושלים תשמ"ט), פראג תמט.

¹⁷⁸ אמנם הביא שם אפשרויות נוספות, שבהן הארץ כדורית.

¹⁷⁹ מאת נ. וידאל – אסטרונום בינלאומי (באנגליה, אוסטרליה, ארה"ב וישראל) ירא שמיים (ככל הנראה האסטרונום הבינלאומי הגדול ביותר בדורנו שהוא ירא שמיים). בספר זה, על חמשת כרכיו, שאף קיבל את הסכמתו של הרב אשר וייס שליט"א, ביאר את יסודות האסטרונומיה הבסיסית ואת הסוגיות הקשורות לכך בש"ס.

נחזור שוב לדמיון העקרוני בין תיאורים אלו לבין השיטה הבבלית, הכוללת ארץ שטוחה המגיעה עד קצות הרקיע¹⁸⁰ (או: רקיעים¹⁸¹), שהוא כחצי כדור¹⁸². נדגיש שגם בתפיסתם היו פתחים¹⁸³ ברקיע, במזרחו ובמערבו, לכניסתה ויציאתה של השמש¹⁸⁴:

¹⁸⁰ ע"פ המאמר "הקוסמוגרפיה התלמודית" אות א, מדובר ברקיע אחד.

¹⁸¹ גם המספר שבעה רקיעים מוזכר אצל הבבלים: כך סברו חלק מהשומרים באלף השני לפנה"ס (Mesopotamian Cosmic Geography פרק 9), וכן האכדים הכשדים והבבלים (The Book of Earths – The Babylonian Universe עמוד 60 סעיפים 6, 7 (לעומת חלקם שסברו שישנם שלושה רקיעים, כבשרטוט המצורף, שהובא במאמר Sumerian astronomy).

אמנם בגוף המאמר לא רצינו להיכנס לזה, כיוון שלא ברור האם הגמרא חגיגה יב: על שבעת הרקיעים מתכוונת לרקיעים גשמיים, שכן רוב הסוגיא בודאי עוסק ברוחניות. ואעפ"כ, מתחילת הסוגיא על חמה ולבנה וכוכבים נראה שהיא כפשוטה, וכן מוכח מתוס' שם (ד"ה נכנס) שהבינה כפשוטה. וכן מכך שהברייתא על נמרוד (חגיגה יג.) הובאה גם בסוגיא ההלכתית פסחים צד., משמע שהם כפשוטם. וכן בספר הברית ח"א מאמר ב פרק ג מוכח ששבעת הרקיעים הם כפשוטם, שהרי הוא עוסק שם באסטרונומיה כפשוטה, וכותב שנחלקו בזה חכמי ישראל והפילוסופים. אך יש לציין שספר זה הוא מן האחרונים.

¹⁸² וכן כתבו בכמה מאמרים שהדיעות האסטרונומיות שבחז"ל מתאימות לתפיסה הבבלית: "הקוסמוגרפיה התלמודית" תחילת אות ב, The Sun's Path at Night עמודים 5-7, The Heavens Proclaim the Glory of G-d – A Study in Rabbinic Cosmology תחילת פרק 3.

¹⁸³ "דלתות".

¹⁸⁴ History of the Planetary Systems מבוא עמוד 2, המאמר "הקוסמוגרפיה התלמודית" אות א.